

Guzewicz, Wojciech

Krucjata Eucharystyczna w międzywojennej diecezji łomżyńskiej

Studia Teologiczne 22, 357-369

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. WOJCIECH GUZEWICZ

KRUCJATA EUCHARYSTYCZNA W MIĘDZYWOJENNEJ DIECEZJI ŁOMŻYŃSKIEJ

Treść: Wstęp; 1. Powstanie i struktura organizacji; 2. Formy zaangażowania; 3. Kwestie scjalno-bytowe; Zakończenie.

Wraz z odzyskaniem przez Polskę niepodległości w 1918 r. nastąpił szybki rozwój organizacji świeckich i religijnych, szczególnie wśród dzieci i młodzieży. Specyfiką pracy organizacyjnej było oddziaływanie na te grupy w ich własnym środowisku (szkoła, miejsca zamieszkania, parafia). Organizacje różnicowano zazwyczaj według stanów na męskie i żeńskie¹.

1. Powstanie i struktura organizacji

Dużą popularnością wśród dzieci szkolnych cieszyła się Krucjata Eucharystyczna, zwana też w Polsce Rycerstwem Jezusowym. Założył ją w 1916 r. we Francji o. Albert Bessier (jezuita) jako odpowiedź na uchwały Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego, który odbył się w lipcu 1914 r. w Lourdes². Dzięki poparciu Stolicy Apostolskiej organizacja ta w ciągu niespełna kilkunastu lat rozprzestrzeniła się nie tylko na kraje Europy ale także Ameryki Północnej i Połu-

¹ Zob. J. MAJKA, *Katolickie organizacje młodzieżowe*, w: *Historia katolicyzmu społecznego w Polsce 1865-1939*, red. Cz. Strzeszewski, R. Bender, K. Turowski, Warszawa 1981, s. 339; W. PIWOWARSKI, *Formy duszpasterstwa parafialnego w Polsce odrodzonej (1918-1939)*, w: *Kościół w Drugiej Rzeczypospolitej*, red. Z. Zieliński, S. Wilk, Lublin 1981, s. 129nn.; Z. CZOSNYKOWSKI, *Duszpasterstwo w polskiej szkole średniej w okresie międzywojennym*, Lublin 1973 [mps Archiwum Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego], s. 465nn.; W. GUZEWICZ, *Duchowieństwo diecezji łomżyńskiej w II Rzeczypospolitej*, Lublin 2003, s. 189-207.

² J. BOK, *Przewodnik Krucjaty Eucharystycznej czyli Rycerstwa Jezusowego*, Kraków 19394, s. 3nn.

dniowej, Australii, Azji i Afryki³. Prawnego jej zatwierdzenia dokonał papież Benedykt XV w 1921 r. Organizacja miała skupiać – w ramach jednego stowarzyszenia – cały ruch eucharystyczny działający dotychczas wśród dzieci⁴. Ważnym etapem w procesie tworzenia Krucjaty Eucharystycznej było podniesienie jej w 1932 r. przez Piusa XI do godności *Primariae ad honore*, tj. do godności Naczelnej Organizacji Apostolstwa Modlitwy⁵. Od tego momentu datuje się jej szybki

³ *Ustawy Krucjaty Eucharystycznej czyli Rycerstwa Jezusowego Młodzieży Szkolnej*, Kraków 19363, s. 10n.

⁴ A. PETROWA-WASILEWICZ, *Leksykon ruchów i stowarzyszeń w Kościele*, Warszawa 2000, s. 135-137; M. KUJAWSKA, *Matka Urszula Ledóchowska, założycielka kongregacji SS. Urszulanek Najświętszego Serca Jezusa Konającego 1865-1939. Szkic życia i działalności*, Kielce 1947, s. 123.

⁵ Jest to zrzeszenie katolickie, którego członkowie przez codzienne ofiarowanie modlitw, prac, radości i cierpienia oraz różnych form nabożeństwa ku czci Najświętszego Serca Jezusa włączają się w proces zbawienia świata. Początek Apostolstwa Modlitwy sięga połowy XIX wieku i związany jest z działalnością ks. F. Gautrelet. Rozwinął ją i nadał ramy organizacyjne ks. H. M. F. Ramière. W książce „L' Apostolat de la Prière” (wydanej w 1859 r.) podał on podstawy teologiczne tej organizacji. Był też głównym inicjatorem organu Apostolstwa Modlitwy „Messager du Coeur de Jésus”. Ustawy i regulamin Apostolstwa Modlitwy zatwierdził papież Pius IX w 1859 r., a następnie po ich uzupełnieniu i dostosowaniu do potrzeb czasu – papież Leon XIII (1896 r.) i Pius XII (1951 r.). W Polsce pierwsze koła Apostolstwa Modlitwy powstały w latach 60-tych XIX wieku. Najstarszy dyplom (z 1867 r.) posiada katedra przemyska. O zorganizowanym Apostolstwie Modlitwy można mówić dopiero od 1871 r., kiedy to prowincja jezuitów (K. Szczepkowski), poświęcając kaplicę Serca Jezusowego w Krakowie, erygował uroczyscie Apostolstwo Modlitwy pod nazwą Apostolstwo Serca Jezusowego, Związek Katolicki dla Triumfu Kościoła i Duszy Zbawienia. Równocześnie powołany został tu ośrodek centralny Apostolstwa Modlitwy na czele z dyrektorem ks. S. Stojałowskim. Pod koniec 1871 r. należało do Apostolstwa Modlitwy już 15 domów zakonnych i parafii. W krótkim czasie organizacja ta rozpowszechniła się na obszarze innych diecezji zarówno w zaborze austriackim, jak i pruskim. Na terenach zaboru rosyjskiego z powodu zakazów carskich, zrzeszenie to przyjęło się dopiero od I wojny światowej. W diecezji łomżyńskiej powstało ono w 1920 r. Apostolstwo Modlitwy miało swój organ prasowy, miesięcznik „Posłaniec Serca Jezusowego”, założony w 1871 r., do którego od 1900 r. dołączono „Głosy Katolickie”. Na czele Apostolstwa Modlitwy stał papież. Z ramienia jego nad zachowywaniem ustaw czuwał dyrektor generalny rezydujący w Rzymie. Na życzenie biskupa mianował on dyrektorów diecezjalnych, których obowiązkiem było erygowanie ognisk w diecezji i mianowanie dyrektorów lokalnych. Członkowie Apostolstwa Modlitwy dzielili się na zelatorów (zelatorki), którzy stanowili ciało doradcze i wykonawcze ogniska, oraz członków zwyczajnych. Przyjęcia do Apostolstwa Modlitwy dokonywał dyrektor lokalny przez wpisanie do księgi ogniska i wręczenie karty wpisowej (dyplomu). Z. ZAŁĘSKI, *Jezuici w Polsce*, Kraków 1908, s. 323-325; W. MYSŁEK, *Kościół katolicki w Polsce w latach 1918-1939*, Warszawa 1966, s. 484-500; L. GRZEBIEN, *Apostolstwo Modlitwy*, Encyklopedia Katolicka (EK), t. 1, Lublin 1989, kol. 829-830.

wzrost liczebny.⁶ Przed wybuchem II wojny światowej skupiała ona w swoich szeregach już ponad 3 miliony członków, w tym w Polsce około 190 tys.⁷

Na teren Rzeczypospolitej Krucjata Eucharystyczna została przeszczepiona w 1925 r., głównie dzięki staraniom s. Urszuli Ledóchowskiej, przełożonej sióstr urszulanek w Pniewach⁸. W 1927 r. kierownictwo nad Krucjatą powierzono Apostolstwu Modlitwy, a centralny sekretariat wraz z redakcją czasopisma „Hostia” przeniesiono do Krakowa – do głównej siedziby Apostolstwa Modlitwy – przy kościele Serca Pana Jezusa na ul. Kopernika 26⁹.

Pierwsze koło Krucjaty Eucharystycznej w diecezji łomżyńskiej powstało w Łapach w 1928 r., z inicjatywy ks. Bronisława Taładzewicza, wikariusza i prefekta szkoły powszechnej. Było to koło żeńskie, do którego należało około 50 rycerek, głównie dziewczynek, które przyjęły w tym roku Pierwszą Komunię św.¹⁰ W dwa lata później, również w Łapach, powołano pierwsze koło Krucjaty Eucharystycznej – męskie. Liczyło ono 35 chłopców, w wieku od 9 do 15 lat¹¹. W tym samym roku założono jeszcze jedno ognisko męskie: przy gimnazjum koedukacyjnym w Suwałkach. Jego inicjatorem i twórcą był ks. J. Roszkowski, prefekt szkoły. Koło skupiało 25 chłopców w wieku 15-16 lat¹². W 1936 r. na terenie diecezji łomżyńskiej działało już 48 kół Krucjat Eucharystycznych, skupiających łącznie ponad 2 tys. dzieci¹³. Poparcie biskupa S. Łukomskiego, a przede wszystkim popularność form duszpasterstwa oferowanego przez Krucjatę, sprawiły, że szybko następował dalszy jej rozwój. Po czterech kolejnych latach istnienia liczba ognisk i członków tej organizacji w diecezji powiększyła się prawie dwukrotnie¹⁴.

⁶ *Ustawy Krucjaty Eucharystycznej czyli Rycerstwa Jezusowego Młodzieży Szkolnej*, s. 13.

⁷ R. RAK, *Krucjata Eucharystyczna*, EK, t. 9, Lublin 2002, kol. 1375.

⁸ B. STANASZEK, *Duchowieństwo diecezji sandomierskiej w latach 1918-1939*, Lublin 1999, s. 347n.

⁹ *Ustawy Krucjaty Eucharystycznej czyli Rycerstwa Jezusowego Młodzieży Szkolnej*, s. 14n.

¹⁰ ADŁ AO, Akta ks. Bronisława Taładzewicza. Pismo z 9 VIII 1928 r.

¹¹ ADŁ, [Akta różne] [nieuporządkowane], *Krucjata Eucharystyczna. Spis Krucjat Eucharystycznych w diecezji łomżyńskiej* [w 1936 r.].

¹² ADŁ AO, Akta ks. Józefa Roszkowskiego. Notatka 11 II 1930 r.

¹³ M. PIROŻYŃSKI, S. SZCZĘCH, *Rocznik statystyczny Kościoła katolickiego w Polsce. Rok pierwszy 1937*, Lublin 1938, s. 363.

¹⁴ ADŁ, [Akta różne] [nieuporządkowane], *Krucjata Eucharystyczna. Statystyka z lat 1936-1939*.

Na czele Krucjaty Eucharystycznej stał papież, który wyznaczał na każdy miesiąc intencje ogólne i misyjne. Z jego ramienia nad zachowaniem statutu i regulaminu czuwał dyrektor generalny, mający swoją siedzibę w Rzymie¹⁵. Zgodnie z opublikowanymi w 1931 r. ustawami Rycerstwa Jezusowego, dyrektor generalny mianował na życzenie biskupów, dyrektorów diecezjalnych, których obowiązkiem było erygowanie ognisk i mianowanie dyrektorów lokalnych¹⁶. Rolę pośredników w działalności Apostolstwa Modlitwy pełnili sekretarze narodowi, zwani też dyrektorami krajowymi, którzy byli równocześnie redaktorami organów prasowych organizacji¹⁷.

Najmniejszą komórką organizacyjną stowarzyszenia było koło (ognisko). Kierował nim mianowany przez dyrektora diecezjalnego moderator (opiekun). W diecezji łomżyńskiej moderatorami byli zwykle wikariusze (prefekci), a w przypadku parafii bez wikariusza – proboszczowie. Do zadań moderatora należało między innymi przyjmowanie i zwalnianie członków, urządzenie zebrań, nabożeństw i obchodów, a także przesyłanie dyrektorowi diecezjalnemu rocznych sprawozdań z działalności i funduszków koła¹⁸. Moderator też wybierał pierwszych kandydatów, przeprowadzał wybory Zarządu i miał znaczący głos w ustalaniu regulaminu koła¹⁹. Ogół ognisk w diecezji tworzył związek, na którego czele stał dyrektor diecezjalny. Funkcję tę w diecezji łomżyńskiej pełnił początkowo ks. P. Pianko (1930-1938)²⁰, a po jego odejściu ze stanowiska – ks. F. Wądołowski (1938-1939)²¹.

W zarządzaniu kołem moderatorowi pomagał Wydział. Składał się on zwykle z 4-7 osób, wybranych i mianowanych przez opiekuna spośród członków ogniska na okres trzech lat. Należeli do niego przeważnie „mali apostołowie” i „małe apostołki”. Były to dzieci odznaczające się „wybitniejszą cnotą, gorliwością, sumiennością i inteligencją”²². Ważną rolę w organizacji odgrywały także tzw. „Koła

¹⁵ *Ustawy Krucjaty Eucharystycznej czyli Rycerstwa Jezusowego Młodzieży Szkolnej*, s. 11nn.

¹⁶ ADŁ, [Akta różne] [nieuporządkowane], *Krucjata Eucharystyczna. Sprawozdanie z działalności Krucjaty Eucharystycznej w diecezji łomżyńskiej za rok 1938*.

¹⁷ ADŁ, [Akta różne] [nieuporządkowane], *Krucjata Eucharystyczna. Prymas Polski August kard. Hlond do bpa S. Łukomskiego*. Poznań 3 II 1938.

¹⁸ *Ustawy Krucjaty Eucharystycznej czyli Rycerstwa Jezusowego Młodzieży Szkolnej*, s.

¹⁹ *Statut Krucjaty Eucharystycznej Dzieci w Polsce*, WKDŁ 12(1938), nr 3-4, s. 87.

²⁰ ADŁ AO, Akta ks. Piotra Pianko. Karta rejestracyjna z 1932 r.

²¹ ADŁ, [Akta różne] [nieuporządkowane], *Krucjata Eucharystyczna. Pismo bpa S. Łukomskiego do Generała Jezuitów o. W. Ledóchowskiego*. Łomża 6 II 1938 r.

²² *Ustawy Krucjaty Eucharystycznej czyli Rycerstwa Jezusowego Młodzieży Szkolnej*, s. 27.

Opieki". W ich skład wchodził nauczyciele i rodzice dzieci należących do Krucjaty. Głównym zadaniem „Koła Opieki” było pomaganie opiekunowi ogniska w urządzaniu modlitw, nabożeństw, obchodów, jak również towarzyszenie dzieciom podczas wycieczek, pielgrzymek, zabaw itp.²³

Członkiem Krucjaty Eucharystycznej mógł zostać każdy uczeń, katolik, „pilny i sumienny w nauce, a wzorowy w zachowaniu w domu, szkole i poza szkołą”²⁴. Wiek członków określano na 6-15 lat²⁵. Dla młodzieży starszej, z ostatnich klas szkół podstawowych oraz ze szkół ponadpodstawowych istniały osobne organizacje religijne takie jak: Żywy Różaniec, Sodaliczka Mariańska, Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej oraz Katolickie Stowarzyszenie Młodzież Męskiej i Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Żeńskiej²⁶. Ogół członków Krucjaty dzielił się na kandydatów (kandydatki), rycerzy (rycerki) oraz „małych apostołów” („apostołki”). Uroczyste przyjęcie do Krucjaty odbywało się najczęściej w Uroczystość Najświętszego Serca Pana Jezusa, św. Stanisława Kostki, Chrystusa Króla lub w święto patrona koła. Wówczas to kandydat (kandydatka) na rycerza (rycerkę) po modlitwie do Ducha Świętego (zaśpiewaniu hymnu *Veni Creator*), wyznaniu wiary i złożeniu przysięgi na wierność Chrystusowi (akt ofiarowania się Boskiemu Sercu Jezusa), otrzymywał oznakę przynależności do Krucjaty (medalik w formie gwiazdy z Sercem Jezusa z jednej strony a kielichem i Hostią z drugiej strony, zwieszony na biało-niebieskiej kokardce), dyplom i zapisany był w specjalnej księdze związku²⁷. Podstawowym obowiązkiem rycerza (rycerki) było życie w stanie łaski uświęcającej, regularne uczęszczanie na nabożeństwa i zebrania, przestrzeganie przepisów szkolnych oraz szerzenie w swoim otoczeniu czci do Najświętszego Serca Jezusa. Każdy członek Krucjaty miał prawo korzystania ze wszystkich przywilejów, łask i odpustów otrzymanych od Stolicy Apostolskiej, korzystania z biblioteki, czasopism i innych urządzeń organizacji (lokalu, zabaw, wycieczek itp.), a także – w razie choroby – do opieki nad nim ze strony współczłonków Krucjaty. W przypadku lekceważenia obowiązków rycerza (rycerki) (np.

²³ *Statut Krucjaty Eucharystycznej Dzieci w Polsce*, s. 87.

²⁴ Por. *Ustawy Krucjaty Eucharystycznej czyli Rycerstwa Jezusowego Młodzieży Szkolnej*, s. 28.

²⁵ ADE, [Akta różne] [nieuporządkowane], *Krucjata Eucharystyczna*. Pismo z 11 III 1933 r.

²⁶ Zob. H. WERYŃSKI, *Organizacje religijne w szkole powszechnej*, „Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy”, 21(1932), z. 6, s. 289-299; GUZEWICZ, *Duchowieństwo diecezji łomżyńskiej*, s. 189-207.

²⁷ *Ustawy Krucjaty Eucharystycznej czyli Rycerstwa Jezusowego Młodzieży Szkolnej*, s. 21.

nieusprawiedliwione opuszczanie nabożeństw i zebrań, nieobecność przy wspólnej Komunii św. itp.) zarząd w porozumieniu z księdzem opiekunem mógł na danego członka nałożyć karę (np. zapisanie w tzw. „czarnej księdze”, upomnienie słowne), a nawet pozbawić go praw i wykreślić z listy organizacji²⁸.

Tabela 1.

Krucjata Eucharystyczna w diecezji łomżyńskiej w okresie międzywojennym

Parafia	Rok założenia	Miejsce	Ksiądz założyciel
1	2	3	4
Augustów	1933	w szkole powszechnej (koło męskie i żeńskie)	B. Zarzecki
Bakałarzewo	1936	w szkole powszechnej (koło męskie i żeńskie)	B. Kozłowski
Brok	1938/1939	przy parafii (koło męskie i żeńskie)	F. Mysliński
Dąbrowa Wielka	1937	w szkole powszechnej (koło męskie i żeńskie)	Z. Skarzyński
	1938	przy parafii (koło męskie i żeńskie)	Z. Skarzyński
Dąbrówka Kościelna	1938/1939	w szkole powszechnej (koło męskie i żeńskie)	K. Ostrowski
Dobrzyjałowo	1938	przy parafii (koło męskie i żeńskie)	J. Moroz
Filipów	1934	przy parafii (koło męskie i żeńskie)	K. Pyszkowski
Grabowo	1935	przy parafii (koło męskie i żeńskie)	J. Bronowicz
Grajewo	1934	w szkole powszechnej (koło męskie)	A. Kin
	1933	przy parafii (koło ministrantów)	H. Białokoziewicz
Jaminy	1938	przy parafii (koło ministrantów)	S. Dąbkowski
Jedwabne	1938/1939	w szkole powszechnej (koło męskie i żeńskie)	M. Szumowski
Klukowo	1938	przy parafii (koło męskie i żeńskie)	A. Wężyk
Kobylin	1934	w szkole powszechnej (koło męskie i żeńskie)	T. Czarnowski
Kolno	1936	w szkole powszechnej (koło męskie i żeńskie)	W. Samolewicz
	1939	przy parafii (koło męskie i żeńskie)	J. Rogowski
Krasnybór	1933	przy parafii (koło męskie i żeńskie)	A. Drozd
Kuczyn	1935	przy parafii (koło męskie i żeńskie)	A. Szwaluk
Lubotyń	1938/1939	w szkole powszechnej (koło męskie i żeńskie)	M. Lis

²⁸ BOK, *Przewodnik Krucjaty Eucharystycznej*, s. 43nn.

Krucjata eucharystyczna w międzywojennej diecezji łomżyńskiej

Łapy	1928	w szkole powszechnej (koło żeńskie)	B. Tałandzewicz
	1930	w szkole powszechnej (koło męskie)	J. Skrzczykowski
Łomża	1936	w szkole pow. Nr 3 (koło męskie i żeńskie)	B. Dobkowski
	1936	w szkole pow. Nr 4 (koło męskie i żeńskie)	W. Zajkowski
	1935	przy parafii (koło ministrantów)	L. Ostalczyk
Monkinie	1938	w szkole powszechnej (koło męskie i żeńskie)	M. Mieszko
Myszyniec	1938/1939	w szkole powszechnej (koło męskie i żeńskie)	E. Polak
Niedźwiadna	1935	w szkole powszechnej (koło męskie i żeńskie)	J. Przekop
Nowogród	1935	w szkole powszechnej (koło męskie i żeńskie)	W. Supiński
Ostrołęka	1934	przy parafii (koło męskie i żeńskie)	S. Prószyński
Ostrów Mazowiecka	1933	w szkole powszechnej (koło męskie i żeńskie)	W. Samolewicz
Piątnica	1938	przy parafii (koło męskie i żeńskie)	W. Majewski
Płonka Kościelna	1934	w szkole powszechnej (koło męskie i żeńskie)	B. Ciecuchowski
Przerośl	1938	w szkole powszechnej (koło ministrantów)	I. Tuziński
Puchały	1934	w szkole powszechnej (koło męskie i żeńskie)	F. Haraburda
Raczki	1938/1939	w szkole powszechnej (koło męskie i żeńskie)	W. Balukiewicz
Radziłów	1934	przy parafii (koło męskie i żeńskie)	M. Arasimowicz
Rajgród	1934	przy parafii (koło ministrantów)	E. Niecikowski
Romany	1938	przy parafii (koło męskie i żeńskie)	J. Borawski
Rutki	1932	w szkole powszechnej (koło męskie i żeńskie)	M. Bieńkowski
	1938	przy parafii (koło ministrantów)	F. Łapiński
Rzekuń	1933	przy parafii (koło męskie i żeńskie)	S. Suliński
Sejny	1932	w szkole powszechnej (koło męskie i żeńskie)	W. Młynarczyk
Smolniki	1934	w szkole powszechnej (koło męskie i żeńskie)	M. Bieńkowski
Sokoły	1935	w szkole powszechnej (koło męskie i żeńskie)	K. Szepietowski
Stawiski	1938	przy parafii (koło męskie i żeńskie)	A. Łada
Studzieniczna	1938	przy parafii (koło męskie i żeńskie)	K. Peczkajtyś
Suwałki	1930	w gimnazjum koedukacyjnym (koło męskie i żeńskie)	J. Roszkowski
	1938/1939	w szkole pow. Nr 2 (koło męskie i żeńskie)	F. Malinowski

Szczuczyn	1938/1939	w szkole powszechnej (koło męskie i żeńskie)	J. Krzemiński
Sztabin	1938	przy parafii (koło męskie i żeńskie)	J. Rólkowski
Śniadowo	1935	w szkole powszechnej (koło męskie i żeńskie)	E. Borzuchowski
Wąsewo	1936	w szkole powszechnej (koło męskie i żeńskie)	E. Borzuchowski
Wizna	1936	przy parafii (koło męskie i żeńskie)	Cz. Rogalski
Wysokie Mazowieckie	1938/1939	w szkole powszechnej (koło męskie i żeńskie)	K. Grunwald
Zambrów	1938/1939	w szkole powszechnej (koło męskie i żeńskie)	W. Zajkowski

Źródło: ADE, [Akta różne] [nieuporządkowane], Krucjata Eucharystyczna. Statystyki z lat 1928-1939; *Elenchus cleri... dioecesis łomżensis 1927-1939*; Pirożyński, Szczęch, *Rocznik statystyczny*, s. 363.

2. Formy zaangażowania

Głównym celem Krucjaty Eucharystycznej było kształcenie charakteru dziatwy na tle nabożeństwa do Najświętszego Sakramentu i Najświętszej Maryi Panny oraz przygotowanie dzieci do wstąpienia w szeregi Sodaliji Mariańskiej, względnie innych organizacji katolickich²⁹. Organizacja ta pomyślana była także jako antidotum na laicyzację i liberalizację w wychowaniu młodego pokolenia zarówno w szkole, jak i w świeckich organizacjach pozaszkolnych³⁰.

Wyznaczony cel starano się osiągnąć między innymi przez prowadzenie szerokiej działalności w sekcjach: eucharystycznej, różańcowej i misyjnej. Ważne miejsce w pracy kół zajmowała modlitwa, zwłaszcza do Serca Jezusowego i Najświętszej Maryi Panny, często przed wystawionym Najświętszym Sakramentem. Rozwojowi duchowemu miała sprzyjać frekwencja na nabożeństwach eucharystycznych, wspólne odmawianie różańca oraz udział w miesięcznych zebraniach³¹. Zebrania takie rozpoczynały się krótką modlitwą lub pieśnią do Ducha św., po czym następował referat lub pogadanka o tematyce religijno-moralnej³². W dalszej części było miejsce na deklamację lub opowiadanie reli-

²⁹ *Ustawy Krucjaty Eucharystycznej czyli Rycerstwa Jezusowego Młodzieży Szkolnej*, s. 14-15.

³⁰ PIWOWARSKI, *Duszpasterstwo parafialne*, s. 142.

³¹ *Regulamin Kół Szkolnych Krucjaty Eucharystycznej*, WKDE 12(1938), nr 3-4, s. 89.

³² ADE, [Akta różne] [nieuporządkowane], Krucjata Eucharystyczna. Sprawozdanie z działalności i funduszów Koła Szkolnego Krucjaty Eucharystycznej w Sejnach za rok szkolny 1938/1939.

gijne. Na zakończenie spotkania przewidywano czas na sprawy bieżące, po czym następowała modlitwa i pieśń na rozesłanie³³.

Obok działalności czysto religijnej wielu księży moderatorów wraz z rycerzami i rycerkami podejmowało w swych kołach inicjatywy typowo praktyczne. Na przykład w 1936 r. koło Krucjaty w Bakałarzewie wraz z grupą rodziców zorganizowało parafialną bibliotekę i czytelnię składającą się z kilkuset książek i kilkunastu pism katolickich, w tym: „Chwała i Dziękczynienie”, „Hostia”, „Kalendarzyk Rycerzyka Niepokalanej”, „Mały Rycerzyk Niepokalanej”, „Mały Orędowniczek Eucharystyczny”, „Młody Las”, „Orędowniczek Krucjaty Eucharystycznej dla Dzieci” oraz „Rycerzyk Niepokalanej”³⁴. Z kolei dzieci z Krucjaty Eucharystycznej w Sejnach co roku urządzały jasełka połączone z konkursem kolęd i pastorałek. Zaoszczędzone pieniądze

³³ Zazwyczaj był to hymn organizacji:

Hymn Rycerzy:

(na nutę „My chcemy Boga”)

*Jam rycerz Boga! To ma chwała, sztandar nam jego w pieczę dan,
Za Nim się zrywa dusza cała, wodzem mi Pan, wodzem mi Pan!*

Ref.:

W bój idziem, Matko Boża! Królowo, Ty nas strzeż!

Zawładnij Polską aż do morza i wszystkie serca Panu zbierz

Jam rycerz Boga, który z krzyża śmiercią przebłagał Ojca gniew;

Serce się do stóp Jego zniża: „życie za życie, krew za krew!”

Ref.:

Jam rycerz Boga! Godło męstwa, Serce Najświętsze to nasz znak

Jak ojców w walce do zwycięstwa, niech dzisiaj nas powiedzie tak

Ref.:

Hymn Rycerek:

(na nutę „My chcemy Boga”)

Myśmy rycerki Króla świata, który za tron swój wziąwszy krzyż,

W Eucharystii wciąż się brata, z ludźmi, co sercem rwą się wzwyż.

Ref.:

Myśmy rycerki Pana, co Bóstwo w Hostii skrył,

Wiedzie nas doń Niepokalana, ucząc nie szczędzić w boju sił.

Nam wodzem Ten, co na ołtarze, zstępując co dzień z rajskich bram,

Samego siebie niosąc w darze, bo miłość Jego nie zna tam!

Ref.:

Pragniemy służyć Władcy Nieba, u stóp ołtarzy dzierżąc straż;

Gdziekolwiek Polska leży gleba, powiewać powinien sztandar nasz!

Ref.:

³⁴ ADŁ, [Akta różne] [nieuporządkowane], Krucjata Eucharystyczna. Sprawozdanie z działalności i funduszów Koła Szkolnego Krucjaty Eucharystycznej w Bakałarzewie [za rok szkolny 1937/1938].

ze sprzedaży biletów przeznaczano na organizowanie biblioteczki, pielgrzymek i wycieczek³⁵. Wiele kół w okresie wakacyjnym prowadziło także obozy szkoleniowe. Zapoznawano na nich z topografią terenu, historią okolic, a także organizowano spotkania ze znanymi postaciami regionu. Warto przy tym dodać, że niektóre formy pracy przejęto z harcerstwa, co dodatkowo dodawało tej organizacji atrakcyjności³⁶.

Krucjata Eucharystyczna, zwłaszcza w pierwszych latach istnienia, napotykała znaczne trudności ze strony władz państwowych, które nie uznawały jej za organizację legalnie działającą na terenie szkoły³⁷. W wyniku tego na terenie całego kraju dochodziło do licznych konfrontacji pomiędzy księżmi – opiekunami kół a władzami szkolnymi. Podobnie sytuacja przedstawiała się w diecezji łomżyńskiej. Władze szkolne, zwłaszcza na Kurpiowszczyźnie, Augustowszczyźnie i Suwalszczyźnie, stwarzały duże trudności w zakładaniu i funkcjonowaniu tej organizacji³⁸. Stąd też bp S. Łukomski skierował do księży pracujących na tych terenach pismo, w którym podawał wytyczne co mają czynić i jak się zachować, w przypadku zaistnienia takiej sytuacji. Pisał on między innymi: „Dochodzą mnie wiadomości, że niektórzy dyrektorzy szkół powszechnych czynią trudności w zakładaniu nowych i prowadzeniu już istniejących w szkołach stowarzyszeń działwy «Krucjata Eucharystyczna» i powołują się na zarządzenia swoich inspektorów szkolnych. Gdy taki wypadek zajdzie, księża uczący religii, winni oświadczyć, panom kierownikom szkół, że Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego pismem z dnia 4 stycznia 1928 r. pod numerem 2287/27 orzekło, iż nie widzi przeszkód, aby organizację «Krucjata Eucharystyczna» wśród młodzieży szkół powszechnych traktować, jako organizację dozwoloną o charak-

³⁵ ADŁ, [Akta różne] [nieuporządkowane], Krucjata Eucharystyczna. Sprawozdanie z działalności i funduszów Koła Szkolnego Krucjaty Eucharystycznej w Sejnach za rok szkolny 1938/1939.

³⁶ PIWOWARSKI, *Formy duszpasterstwa parafialnego*, s. 142.

³⁷ Powoływano się przy tym na wydany w 1933 r. przez MWRiOP statut szkół powszechnych, według którego na terenie szkoły mogły istnieć tylko organizacje szkolne, w żadnym wypadku zaś organizacje kościelne. Ponadto okólnik Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z 3 IX 1927 r. podawał, że wspólnoty posiadające zarządy poza szkołą oraz organizacje międzyszkolne mogą rozwijać działalność wśród młodzieży tylko w tym wypadku, jeżeli mają odpowiednie zezwolenie Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. ADŁ, [Akta różne] [nieuporządkowane], Krucjata Eucharystyczna. Pismo kuratora wileńskiego do bpa S. Łukomskiego. Wilno 20 II 1934 r.

³⁸ ADŁ, [Akta różne] [nieuporządkowane], Krucjata Eucharystyczna. Sprawozdanie z działalności Krucjaty Eucharystycznej w parafii Bakalarzewo [za rok szkolny 1937/1938].

terze religijnym, analogicznie do postanowień okólnika Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 3 września 1927 pod numerem 752/27, dotycząca szkół średnich (...). Krucjata Eucharystyczna, jako stowarzyszenie ściśle religijne, przez Ojca Świętego Piusa XI zalecone, należy do istotnej pracy duszpasterskiej księdza katechety. Przeto nie należy prosić kierownictwo szkoły o zgodę na jej zakładanie, lecz tylko uświadomić, kiedy się ją zaprowadza. Nadto, jako organizacji w szkole dozwolonej przysługuje jej prawo zbierania się i odbywania swoich zebrań w szkole³⁹. Wydaje się, iż list bpa S. Łukomskiego nie przyniósł spodziewanych rezultatów; a wręcz przeciwnie w niektórych miejscach diecezji jeszcze bardziej zaostrzył konflikt pomiędzy opiekunami kół a inspektorami szkolnymi. Świadczą o tym raporty księży – opiekunów szkolnych kół Krucjaty Eucharystycznych, w których podają, że nasiliła się akcja władz szkolnych przeciwko organizowaniu i funkcjonowaniu tego stowarzyszenia na terenie szkół powszechnych⁴⁰. Ostatecznie do konsensusu doszło dopiero w 1937 r., po podpisanym porozumieniu między Episkopatem Polski a MWRiOP. W wyniku podpisanego układu ustalono, że „na terenie szkół powszechnych mogą istnieć jako jedyne organizacje religijne dla młodzieży szkolnej wyznania rzymsko-katolickiego «Koła Szkolne Krucjaty Eucharystycznej»⁴¹. Od tego momentu datuje się szybki rozwój tej organizacji zarówno w diecezji łomżyńskiej (por. tabela 1), jak i w pozostałych diecezjach II Rzeczypospolitej⁴².

3. Kwestie socjalno-bytowe

Do sprawnego funkcjonowania Krucjata Eucharystyczna – podobnie jak inne instytucje i organizacje – potrzebowała odpowiedniej bazy finansowej. Głównym źródłem utrzymania były składki człon-

³⁹ ADŁ, [Akta różne] [nieuporządkowane], Krucjata Eucharystyczna. Pismo bpa S. Łukomskiego z 1934 r.

⁴⁰ Zob. ADŁ, [Akta różne] [nieuporządkowane], Krucjata Eucharystyczna. Sprawozdania z działalności Krucjaty Eucharystycznej w Kolnie za 1935 r.; Sprawozdania z działalności Krucjaty Eucharystycznej w Suwałkach za 1936 r.; Sprawozdania z działalności Krucjaty Eucharystycznej w Sejnach za 1935 r.

⁴¹ ADŁ, [Akta różne] [nieuporządkowane], Krucjata Eucharystyczna. Okólnik nr 67 z dnia 8 VII 1937 r.

⁴² PIROŻYŃSKI, SZCZĘCH, *Rocznik statystyczny*, s. 363; A. SZAL, *Duchowieństwo diecezji przemyskiej w latach 1918-1939*, „Premisla Christiana” 3(1989/1991), s. 143; J. WALKUSZ, *Duchowieństwo diecezji chełmińskiej 1918-1939*, Pelplin 1992, s. 287nn.; Stanaszek, *Duchowieństwo diecezji sandomierskiej*, s. 348, 355n.

kowskie i wpisowe. Trudno jednak powiedzieć jaka była przeciętna wysokość tych składek w poszczególnych kołach, gdyż w praktyce każde z nich samo decydowało o kwocie, biorąc pod uwagę możliwości finansowe członków. Na przykład w ognisku męskim w Sejnach wielkość tej składki wahała się w granicach od 5 do 15 gr., natomiast żeńskich od 3 do 15 gr. miesięcznie. Z zachowanych sprawozdań Krucjaty uczniów i uczennic szkół powszechnych wynikało, iż wielu członków tej organizacji – z powodu „ciężkiej sytuacji finansowej rodziców” – było zwolnionych z opłacania tych składek lub płaciło je nieregularnie.

Zakończenie

Reasumując należy stwierdzić, iż zorganizowana w okresie międzywojennym Krucjata Eucharystyczna stała się jedną z największych i najlepiej zorganizowanych organizacji dziecięcych działających na terenie szkół powszechnych w Polsce. Szybki rozwój Krucjaty był wynikiem między innymi pracy duszpasterskiej księży i zrozumienia przez nich przydatności związku do procesu wychowawczo-religijnego dzieci. Z przeanalizowanego materiału wynika, iż na obszarze diecezji łomżyńskiej w ponad połowie szkół powszechnych istniały koła Krucjaty. Nie oznaczało to jednak, by organizacja ta miała tu dogodne warunki do rozwoju i działalności. Znacznym utrudnieniem w organizacji i pracy ruchu była niechęć dyrektorów szkół i nauczycieli związanych ze środowiskiem prorządowym i prosanacyjnym. Główny nacisk w pracy ognisk Krucjaty kładziono na rozwój życia duchowego członków. Stąd tak wiele miejsca poświęcano np. przygotowaniu do sakramentów, modlitwie, wspólnym nabożeństwom czy pogłębieniu wiedzy religijnej. Obok tego organizowano różnego rodzaju kursy, wycieczki, akademie, rozwijano czytelnictwo prasy i książek religijnych.

„KRUCJATA EUCHARYSTYCZNA” IN DER DIÖZESE ŁOMŻA IN DER ZEIT ZWISCHEN DEM ERSTEN UND DEM ZWEITEN WELTKRIEG

ZUSAMMENFASSUNG

Im vorliegenden Artikel wird die Organisation „Krucjata Eucharystyczna” in der Diözese Łomża in der Zeit zwischen dem ersten und dem zweiten Weltkrieg beschreiben. Es wird die Entstehung und die weitere Entwicklung dieser Organisation vorgestellt. Dabei wird ihre Aufteilung in kleinen Gruppen innerhalb der Diözese Łomża gezeigt und die Arbeit der 6 bis 15 Jährigen gewürdigt. Sie verwendeten viel Zeit für die Vorbereitung der Sakramente, für Gebete, für gemeinsame Andachten und tiefe religiöse Glaubenserfahrungen. Von den einzelnen Gruppen wurden Kurse, Ausflüge, Akademien organisiert, Bücher und Presseberichte gelesen. Jede Gruppe wurde von einem Priester geleitet und betreut. Von seinem Engagement hing der Erfolg, die Ausweitung und die Intensivierung der Gruppenarbeit ab. Die erste Gruppe entstand im Jahr 1928 in der Pfarrei Łapy. In der Folgezeit ging die Entwicklung und der Aufbau der Organisation rasch vonstatten. So arbeiteten bis 1939 in der Diözese Łomża ungefähr 100 solcher Gruppen mit 4000 Mitgliedern. Beeinträchtigt und behindert wurde die Organisation „Krucjata Eucharystyczna” durch die Regierungspartei, vor allem durch Direktoren und Lehrern in den Schulen. Im Jahr 1937 wurde die Arbeit der Organisation durch einen Erlass des Ministeriums erlaubt, sodass sie ihre Aktivitäten fortsetzen und erweitern konnte. Schliesslich wird in dem Artikel die Frage erörtert, wie die Organisation die notwendigen Geldmittel aufbrachte. Die entstandenen Unkosten wurden weitgehend durch Mitgliedsbeiträge und durch Subsidiatate gedeckt, die eine erfolgreiche Arbeit der Organisation sicherten.